

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmoxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR.....	40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich	
SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEKNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI	44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI	49
To'xtabayev Oybek Odilovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY Tajribalar.....	56
Ismailov Bobir Salomovich	
TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	62
Yangiboyev F.B.	
MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHİYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	68
Turayev Og'abek Kaxramonovich	
XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH Tajribasi.....	75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna	
BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODEL.....	83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLİYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELAR ASOSIDA BAHOLASH	89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH	94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna	
TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI	111
Begamov S.X.	
RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS.....	116
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
HUDUDIY TURIZM KLASSTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi	
SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI.....	129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi	
GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR Tajribalari.....	134
Kaydarova Sitara Suranbay qizi	
KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI.....	139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich	
YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI.....	145
Jamalidinova Asalxon Saliyevna	
2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEKNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI	151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich	

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI	155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ	163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARI	170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna	
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ	178
Срождидинова Зарина Хайриддиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна	
MAMLAKATIMIZDA QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna	
RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL	190
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
IJTIMOY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEKANIZMLARI VA "QAMRAB OLINMAGAN O'RTA QATLAM" MUAMMOSI	196
Bafoev Farrux Jo'raqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna	
O'ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARI	208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI	214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich	
QURILISHDA ISHLAB CHIQRISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI	220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI	225
Xolov Sherali Axrorboyevich	
2010-2024-YILLARDA O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI	229
Ashurov Shuhratbek Quadrat o'g'li	
TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI	233
Sherbekova Kamola Norbekovna	
AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI	243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich	
MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHİYATI VA MUAMMOLARI	258
Raupov Shuxrat Soyibovich	
ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи	
DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS	270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich	

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	273
Mirzaev Dilshod Artikovich	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	279
Касимова Наргиза Сабитджановна	
YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi	
BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIIY TA'LIM MISOLIDA).....	289
Karievva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI.....	295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich	
O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI	302
Umed Farmonkulovich Radjabov	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEKANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI	307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)	313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna	
RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI	318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR	323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	327
Бахтиёрров Худайберган Хамдам угли	
MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich	
QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	342
Tajibaev Berdax Asqarbay uli	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi	
STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION	352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi	
TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi	
TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH	371
Xudoyqulov Husen Ahadovich	

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI	379
Shodiyev Murodjon Bakirovich	
SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR	384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	397
P.SH.Usmonov	
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ	401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON CAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI	407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich	
ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI	416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH	423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna	
APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE	428
Musayeva Shoira Azimovna	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY Tajriba Hamda Uni O'zbekistonda QO'LLASH SAMARADORLIGI	435
Bozorova Ozoda Raximovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL	439
Bekmurodov Navruz Ergashevich	
TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	449
O'rinov Komiljon Kozimovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI	453
Salomat Norova	
QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	459
Usubjonov Zaxriddin Vasiliddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH	465
Xalikov R. B.	
BIZNES JARAYONLAR AUTSORSINGINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI TAHLILI	472
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
DAVLAT MOLIYAVIY BOSHQARUVI SAMARADORLIGINING IJTIMOY ADOLATGA TA'SIRINING PEFA VA CEQ METODOLOGIYALARI ORQALI TAHLILI	477
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL QILISHNING XORIJ TAJRIBASI	485
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich	
MINTAQADA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH	491
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK INNOVATSIYALARNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI	495
Ismatov Sharofiddin Asatulloevich	

THE ESSENCE OF THE OPTIMAL COST STRATEGY	500
Sodiqov Mirakhror Abbos ugli	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TOG'-KURORT ZONALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI (CHORVOQ ERKIN TURISTIK ZONASI MISOLIDA)	504
Shomurodova Shahnoza G'ayratovna	
ICHKI AUDIT SIFATI VA SAMARADORLIGI TUSHUNCHALARINING IQTISODIY MAZMUNI HAMDA ULARNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	509
Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH	517
Abdullayev Abdurauf	

QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH

Abdullayev Abdurauf

iqtisodiyot fanlari doktori, professor.

Andijon davlat texnika instituti

Annotatsiya. Qishloq xo'jaligi korxonalari va davlat o'rtasidagi munosabatlarning eng muhim muammolaridan biri, bu soliq tizimidir. Buxgalteriya hisobi nuqtai nazaridan ushbu muammoning dolzarbligi buxgalteriya hisobida korxonalarining xo'jalik faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni mutlaq qiymati soliqqa tortish uchun asos bo'ladigan ko'rsatkichlar shaklida umumlashtirishi bilan izohlanadi. Maqolada asosiy e'tibor soliq tizimining, o'ta og'ir soliq bosimi haqidagi keng tarqalgan fikrni hisobga olgan holda qishloq xo'jaligi korxonalarining moliyaviy-iqtisodiy holatiga ta'sirini baholashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Soliq tizimi, mutlaq qiymat, soliq qonunchiligi, davlat budjeti, soliq bazasi, soliq hisobi, foyda, yer maydoni, suv xajmi, soliq bosimi, baholash, budget beqarorligi.

Abstract. One of the most important problems of relations between agricultural enterprises and the state is the tax system. From the point of view of accounting, the relevance of this problem is explained by the fact that accounting summarizes information about the economic activities of enterprises in the form of indicators whose absolute value serves as the basis for taxation. The article focuses on assessing the impact of the tax system on the financial and economic situation of agricultural enterprises, taking into account the widespread opinion about the extremely heavy tax burden.

Key words: Tax system, absolute value, tax legislation, state budget, tax base, tax accounting, profit, land area, water volume, tax pressure, assessment, budget instability.

Аннотация. Одной из важнейших проблем взаимоотношений между сельскохозяйственными предприятиями и государством является налоговая система. С точки зрения бухгалтерского учета актуальность этой проблемы объясняется тем, что бухгалтерский учет обобщает информацию о хозяйственной деятельности предприятий в виде показателей, абсолютное значение которых служит основой для налогообложения. В статье рассматривается оценка влияния налоговой системы на финансово-экономическое положение сельскохозяйственных предприятий с учетом широко распространенного мнения о крайне тяжелом налоговом бремени.

Ключевые слова: Налоговая система, абсолютное значение, налоговое законодательство, государственный бюджет, налоговая база, налоговый учет, прибыль, площадь земель, объем воды, налоговое давление, оценка, нестабильность бюджета.

KIRISH

Soliq qonunchiligining mukammal emasligi va beqarorligi, buxgalteriya hisobi va soliq qonunchiligi bazasining ayrim masalalarida nomuvofiqlikni mavjudligi, soliq to'lovchilarning soliq qonunchiligini buzganlik uchun javobgarligi, zarur bo'lgan shaffof ma'lumotlarning yetishmasligi-bularning barchasi boshqa shunga o'xshash muammolar bilan bir qatorda har bir soliq to'lovchi uchun noaniqlik va ishonchsizlik holatini yaratadi va davlatda budget beqarorligi elementini keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, soliq to'lovchi va uni oluvchi qarama-qarshi maqsadlarni: birinchisi-imkon qadar kamroq to'lash, ikkinchisi-imkon qadar ko'proq olish maqsadini ko'zlaydilar. To'lovchining xatti-harakatlariga soliq bazasining mavjudligi va uni minimallashtirish istagi ta'sir qiladi. Amaldagi soliq amaliyotini tahlil qilish orqali shuni ta'kidlash kerakki, hozirda quyidagi ko'rsatkichlar soliq bazasi hisoblanadi:

- ishlab chiqarilgan mahsulotlarning yaratgan qo'shimcha qiymati,
- qishloq xo'jaligi bo'lmagan faoliyatdan olingan foyda,
- yer maydoni,
- suvni boshqarish tizimlaridan olinadigan suv hajmi,
- avtotransport vositalarining quvvati (ot kuchi).

Buxgalteriya hisobida bunday xilma-xil soliq bazalari va soliq stavkalarining mavjudligi soliq summalarini hisoblash va hisobga olishning murakkabligiga olib keladi. Soliq hisobini aks ettiruvchi ko'p sonli yozuvlar qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobini yuritishni murakkablashtiradi. Binobarin, soliq solinadigan bazalarning ko'pligi, soliqlarni hisoblashdagi turli xil hisob-kitoblar, summalarni schyotlarda aks ettirish uni soddalashtirishga to'sqinlik qiladi.

Soliqlarning ko'pligi, ularni hisoblashning murakkabligi va ularni ishlab chiqarish xarajatlariga kiritish tartibi tovar ishlab chiqaruvchilarga soliqlarning budjetga tushadigan oylik, choraklik va yillik miqdorini tezda aniqlashga imkon bermaydi, bu esa iqtisodiy va moliyaviy faoliyatni rejalashtirishda muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Amalda qishloq xo'jaligi korxonalari qishloq xo'jaligidan tashqari faoliyatdan ham foyda olishlari mumkin. Ayniqsa o'simlikchilikda ishning mavsumiyligi hisobga olinsa, ishlab chiqarishning pasayishi davrida qishloq xo'jaligi korxonalari xodimlari boshqa faoliyat bilan ham shug'ullanishlari mumkin. Masalan, qishloq xo'jaligi sohasidagi xizmatlarda, sanoat tarmoqlarida ularga berilgan xom ashyoni qayta ishlaydigan korxonalarda. Ushbu faoliyatdan olingan daromadning salmog'i ham sezilarli darajada yuqori bo'lishi mumkin, ammo u korxonalarning qishloq xo'jaligi faoliyatini rivojlantirishda inobatga olinmaydi. Binobarin, foydadan soliqqa tortish uchun asos sifatida foydalanish qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini rivojlantirishni yetarlicha rag'batlantirmaydi. Shu munosabat bilan, bizning fikrimizcha, soliq tizimini soddalashtirish maqsadida mavjud imtiyozlarni hisobga olgan holda, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish ushbu turdagi soliqlarni to'lashdan deyarli ozod qilinganligi sababli, qishloq xo'jaligi korxonalari uchun ular qonun bilan hech qanday cheklovlersiz bekor qilinishi kerak.

Yerdan foydalanish uchun to'lov qishloq xo'jaligida muhim ahamiyatga ega. Yer uchun to'lov yer uchastkasining sifati, joylashuvi va suv ta'minotiga qarab belgilanadigan yer solig'i yoki ijara haqi shaklida taqdim etiladi. Ijaraga oluvchi ijara haqini to'laydi, uning miqdori tomonlarning kelishuvi bilan respublika qonunchiligida belgilangan tartibda va chegaralarda belgilanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yer solig'i barcha mulkdorlar, shuningdek, mulkchilik shaklidan qat'i nazar, agar yer uchastkalarining unumdorligi tabaqalashtirilgan ijara haqini olishga imkon bersa qishloq xo'jaligi yerlarining barcha yer egalari tomonidan to'lanadi.

Qishloq xo'jaligini soliqqa tortish turli mamlakatlarning ko'plab iqtisodchilari tomonidan o'rganilgan. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida daromad olish tabiati bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda ular soliq solish manbai yer ijarasi, obyekt esa yer maydoni bo'lishi kerak degan xulosada sobit turadilar [5, 28 b; 6, 130 b.].

Ular rentaga «...iqtisodiyotda olingan daromadlarning alohida toifasi sifatida, tabiiy iqtisodiy evolyutsiya natijasida va yerga egalik institutidan mustaqil ravishda mavjud bo'lgan hodisa sifatida» qaraydilar [9, 132 b.].

«Har qanday yer solig'i, - deydi Rikardo, - qishloq xo'jaligini rag'batlantirishi mumkin emas, o'rtacha soliq ishlab chiqarish o'sishini kechiktira olmaydi va ehtimol sezilarli darajada kechiktirmaydi ham, lekin uni rag'batlantira olmaydi ham» [2, 28 b.]. Bu bilan qishloq xo'jaligiga soliq solishning har qanday tizimiga qo'yilishi kerak bo'lgan asosiy talab shakllantirilgan. Qishloq xo'jaligiga soliq solish tizimi uning rivojlanishiga hech qanday to'sqinlik qilmasligi kerak, bu talab qishloq xo'jaligiga soliq solishning har qanday tizimi tomonidan qanchalik to'liq amalga oshirilsa, u shunchalik mukammal bo'ladi.

Yerga egalik qilish huquqi undan foydalanish evaziga maxlum bir manfaat, foyda olish huquqidir. Ma'muriy buyruqbozlikka asoslangan iqtisodiyotda yagona yer egasi - davlat foydasiga ijara haqini olish asosan tabaqalashtirilgan sotib olish narxlari va har xil turdagi qo'shimcha to'lovlar mexanizmi orqali amalga oshirilgan. O'tgan asr 80-yillarning oxiriga kelib, ushbu tizim mutlaqo tushunarsiz darajaga keltirildi va deyarli har bir xo'jalik uchun alohida sotish narxlari belgilandi. Narxlarning oshishi bilan ayrim korxonalardagi xo'jasizlik holatlari oqlandi va narxlarning pasayishi esa boshqalarni nohaq jazolanishiga asos bo'ldi. Ishlab chiqarishda taqsimot ustun bo'lgan iqtisodiyot boshi berk ko'chaga kirdi.

Sotib olish narxlari orqali ijara haqini olishdagi adolatsizlikni bartaraf etish uchun bir qator iqtisodchilar yer solig'ini joriy etishni qo'llab-quvvatladilar [4, 10-17 b.]. Albatta «Yer solig'i tabaqalashtirilgan sotib olish narxlariga nisbatan bir qator afzalliklarga ega. Ishlab chiqarish hajmi bilan bog'liq bo'lmagan soliq ishlab chiqarishni oqilona joylashtirish va ixtisoslashtirishga yordam beradi. Yer solig'i joriy etilishi bilan eng yaxshi, o'rtacha va eng yomon ishlab chiqarish sharoitlariga ega xo'jaliklar tomonidan bir xil hajm va sifatdagil mahsulotlarni sotishdan olinadigan daromad farqi bartaraf etiladi. Yer solig'i tabaqalashtirilgan narxlarga qaraganda ko'proq ishlab chiqarishning iqtisodiy sharoitlarini tenglashtirishga yordam beradi, chunki u farqlarni to'liq hisobga oladi va har bir ishlab chiqaruvchi uchun alohida stavka bo'yicha belgilanishi mumkin» [4, 10-17 b; 7, 120 b.].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolaga oid muammolarni tadqiqot qilish davomida nazariy tahlil, induksiya, deduktiya, tizimli yondashuv, abstrakt va mantiqiy fikrlash, monografik kuzatuv, ma'lumotlarni taqdimoti usullaridan, shuningdek analiz, sintez, guruhlash va taqqoslash usullaridan ham foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'z mohiyatiga ko'ra qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishidan olinadigan renta to'lovlarini olib qo'yishni nazarda tutadigan yer solig'iga ham ba'zi iqtisodchilar tomonidan e'tirozlar bildirilmoqda. Ular ushbu soliqning asosiy kamchiligini ijara to'lovlarini hisoblash usulida faqat differensial renta 1 (yer va joylashuv sifatidagi farqlar) hisobga olinishi va differensial renta 2 (kapital xarajatlar samaradorligidagi farqlar) hisobga olinmasligidadir, deb hisoblaydilar [2, 30 b.].

Yer solig'i miqdori mulkdorlar, yer egalari, yerdan foydalanuvchilarning iqtisodiy faoliyati natijalariga bevosita bog'liq bo'lmagan holda har bir yil uchun yer maydoni birligiga mutanosib ravishda barqaror to'lovlar shaklida belgilanadi. Yer solig'i to'lovchilari-bu tashkiliy-huquqiy va mulkchilik shakllaridan qat'i nazar, barcha qishloq xo'jaligi korxonalari hisoblanadi. Yuridik shaxslar tomonidan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi va yordamchi dehqonchilik uchun berilgan qishloq xo'jaligi yerlari, o'rmon fondi yerlari, shuningdek xo'jalik faoliyati uchun foydalaniladigan suv fondi yerlari soliq solish ob'yektlari hisoblanadi. Ijaraga berilgan yerlar uchun ijara haqi olinadi.

«Yer solig'i» ni joriy etishdan maqsad yerlardan oqilona foydalanish, uni muhofaza qilish, yangi yerlarni o'zlashtirishni rag'batlantirish, tuproq unumdorligini oshirish, har xil sifatli yerlarni boshqarish uchun ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni tenglashtirish, aholi punktlarida infratuzilmani rivojlantirishni ta'minlash va ushbu tadbirlarni moliyalashtirish uchun maxsus fondlarni shakllantirishdan iboratdir.

Yer solig'i miqdori yerning kadastr hujjatlariga muvofiq yer uchastkasining maydoni, joylashuvi va sifatiga qarab aniqlanadigan bazaviy stavkalarga muvofiq belgilanadi. Haydaladigan yerlarning xar 1 gektariga solinadigan o'rtacha soliq miqdori viloyatlar va tumanlarning yer sinflari bo'yicha farqlanadi. Yer solig'i stavkalari barcha turdagi (o'rmon fondi tarkibidagi qishloq xo'jaligi va qishloq xo'jaligiga oid bo'lmagan) yerlar uchun belgilanadi.

Unumdorlik darajalariga ko'ra, (yer turidan va haqiqiy foydalanish darajasidan qat'i nazar) kadastr tomonidan baholangan barcha yerlar soliqqa tortiladi. Qishloq xo'jaligi yerlariga solinadigan yer solig'i yer maydonlari yoki haydaladigan yerlarning guruhlari (ko'p yillik o'simlik, pichanzorlar va yaylovlar) uchun yer solig'i stavkasiga asosan belgilanadi.

Yer solig'i va ijara haqi yer uchastkasiga bo'lgan mulk huquqi, egalik qilish yoki undan foydalanish huquqini tasdiqlovchi hujjat yoki ularning o'rnini bosuvchi hujjatlar asosida belgilanadi va har bir yer uchastkasi uchun alohida hisoblanadi. Yer solig'i yer uchastkasi berilgan oydan keyingi oydan boshlab hisoblanadi. U har bir yer uchastkasi uchun alohida, uy-joy fondi egallagan yerlar uchun esa har bir xonadon uchun alohida hisoblanadi.

Yuridik shaxslar hisoblangan yer solig'ini hisoblangan summasini har oyda teng ulushlarda:

- asosiy faoliyat bilan bog'liq bo'lgan yerlar uchun – mahsulot tannarxiga va muomala xarajatlariga;
- asosiy faoliyat bilan bog'liq bo'lmagan yerlar uchun - tegishli moliyalashtirish manbalariga olib boradilar.

Bir tomondan, yerdan foydalanish uchun haddan tashqari yuqori to'lovlar zaif dehqon xo'jaliklariga og'ir yuk bo'lib, ularning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Boshqa tomondan, faqat yetarlicha yuqori yer solig'i stavkalari (yerdan oqilona foydalanilganda muhim iqtisodiy sanksiyalar bilan birgalikda) dehqonning yer samaradorligini oshirish istagi bilan talab va taklifning regulyatoriga aylanishi mumkin.

Bugungi kunda iqtisodchilar o'rtasida differensial renta miqdori to'g'risida yakdillik mavjud emas. Ba'zilar fikricha, «agar uning bari olib qo'yilsa, yer egasi tuproq unumdorligini oshirish uchun rag'batni yo'qotadi va uning iqtisodiy manfaatlari kamsitiladi [5, 28 b.]. Bizningcha, differensial renta – olingan qo'shimcha daromad bo'lsa, uning miqdori daromad solig'i stavkasini oshmasligi kerak.

Boshqalarga ko'ra, ish haqi miqdori yer uchastkalarining ob'yektiv ishlab chiqarish xususiyatlariga mos bo'lishi kerak va mehnat miqdori va sifatiga qarab o'zgarmasligi kerak [5, 28 b.]. Ishlab chiqarish intensivligini oshirish orqali mahsulot hajmini ko'paytirish yer solig'i yoki ijara haqi miqdorini oshirmasligi kerak. Shuning uchun ba'zi iqtisodchilarning yer solig'ini daromad solig'i tarkibiga kiritish haqidagi takliflari mutlaqo noto'g'ri. Bizning nuqtai nazarimizdan, yer uchun to'lovlarini hisoblash uchun asos, undan olingan daromad emas, balki yer uchastkasining kadastr bahosi bo'lishi kerak.

«Kadastr» so'zi «ro'yxat», soliqqa tortish uchun mol-mulkni inventarizatsiya qilish degan ma'noni anglatuvchi lotin so'zidan kelib chiqqan. Hozirgi vaqtda bu tushuncha yer munosabatlarini tartibga solish, yerdan oqilona foydalanish va muhofaza qilishni tashkil etish uchun zarur bo'lgan yerlarning miqdori, sifati, joylashuvi va toifalari bo'yicha taqsimlanishi, xalq xo'jaligi tarmoqlari, xo'jaliklar va yerdan foydalanuvchilar to'g'risidagi ma'lumotlar

to'plamini o'z ichiga oladi. U yerning huquqiy maqomi, unumdorlik holati va texnologik xususiyatlari, iqtisodiy salohiyati va quvvati va xalq xo'jaligi ahamiyati to'g'risidagi ma'lumotlar bloklaridan iborat.

Ba'zi iqtisodchilarning fikriga ko'ra, qishloq xo'jaligi korxonalaridan faqat bitta yer solig'ini undirish davlat budgetiga daromadlarni sezilarli darajada kamaytiradi, chunki qishloq xo'jaligi mahsulotlarining ayrim turlari juda rentabelli [1, 248 b.]. Qishloq xo'jaligiga oid bo'lmagan faoliyatdan olinadigan daromadlarni alohida soliqqa tortish, ularning fikriga ko'ra, iqtisodiyotda yordamchi korxonalar va tadbirkorlikni rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Shuning uchun ular yer va daromad solig'ini o'z ichiga olgan ikki kanalli tizimni saqlashni taklif qilmoqdalar (8, 126 b.).

Qishloq xo'jaligi korxonalarining budget va budgetdan tashqari fondlar o'rtasidagi soliqlarni to'lash bo'yicha amaldagi munosabatlar tizimini ko'rib chiqib, biz bu mukammal emas va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini rivojlantirishni rag'batlantirmaydi deb hisoblaymiz. Soliq solinadigan baza asosan mehnat natijasi qiymatlaridir. Soliqlar uchun katta imtiyozlar dehqonni soliq miqdorini kamaytirish uchun o'z tadbirkorlik faoliyatini soxtalashtirishga majbur qiladi. Shuning uchun biz qishloq xo'jaligida yagona yer solig'ini joriy yetish tarafdori bo'lgan iqtisodchilar qarashlarini qo'llab quvvatlaymiz.

«Qishloq xo'jaligi-bu yer ishlab chiqarishning asosiy vositasi bo'lgan o'ziga xos tarmoqdir. Shu munosabat bilan, biz qishloq xo'jaligi korxonalaridan yagona yer solig'i olinishi kerak, deb hisoblaymiz va soliq bazasi bir qator Yevropa mamlakatlarida qo'llanilganidek, differensial renta bo'lishi kerak. Bu borada boshqa barcha soliqlar bekor qilinishi mumkin. Savolning bunday qo'yilishining mantig'i shundan iboratki, qishloq xo'jaligi korxonalarini zamonaviy soliqqa tortish tizimi daromadlarni hisoblash va uni soliqqa tortishni turli xil asoslarini: ish haqi fondi, daromad, foyda va boshqalarni nazarda tutadi. Tovar ishlab chiqaruvchilar uchun qaysi bazadan soliqlarni hisoblash va to'lashning ahamiyati yo'q. Uning uchun yerdan foydalanish samarasi hisobidan davlatga qancha berishi muhim. Hech bo'lmaganda bir xil miqdordagi yagona soliq iqtisodiy nuqtai nazardan tushunarli, mantiqiyroqdir» [1, 249 b.].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, soliqqa tortish tizimining nazariyasi va amaliyotini ko'rib chiqib, biz qishloq xo'jaligida soliqqa tortish bazasi sifatida ishlab chiqarish natijalarini ko'rsatkichlari (foyda) emas, balki ishlab chiqarish omillari – olinishi kerak deb hisoblaymiz. Zero, qishloq xo'jaligining o'ziga xos xususiyati ishlab chiqarish faoliyatida yer kabi resursdan foydalanish bo'lib, u o'zining sifati, unumdorligi va joylashuvi orqali ishlab chiqarish natijalariga ta'sir qiladi. Bu xo'jaliklarga joriy yildagi moliyaviy ahvoldan qat'i nazar, budgetga to'lanadigan to'lovlar miqdorini aniq belgilash imkonini beradi, shuningdek, u mavjud yer resurslaridan foydalanish samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, buxgalteriya hisobi fiskal funktsiyasini yo'qotadi, chunki dehqon uchun iqtisodiy faoliyat natijalarini yashirishga hojat qolmaydi. Buxgalteriya hisobi xo'jalikning zaif tomonlarini aniqlashda va boshqaruvni takomillashtirish orqali eng katta daromad olishda dehqonning yordamchisiga aylanadi. Shu munosabat bilan soliq to'lovlarining to'liqligini ta'minlashda yashirin foydani aniqlash bo'yicha soliq organlarining ishi soddalashtiriladi. Bizningcha, soliq solish manbai sifatida yer rentasi va ob'yekt sifatida-yer maydoni korxona faoliyati natijalarini soliqqa tortishdan ko'ra progressivdir.

Yagona yer solig'ini joriy etish orqali qishloq xo'jaligida soliq munosabatlarini hisobga olish soddalashtiriladi, chunki faqat ikkita buxgalteriya yozuvini kiritish kerak bo'ladi: yer solig'ini hisoblash uchun «asosiy ishlab chiqarish» schyotining debeti, «budget bilan hisob-kitoblar» schyotining krediti, yer solig'i summalarini to'lash uchun esa «budget bilan hisob-kitoblar» schyotining debeti, «joriy hisob» schyotning krediti.

Soliq solishning uni to'lovchilar faoliyati natijalariga bog'liq bo'lmagan asosiy afzalliklari shundaki, u soliq to'lashdan bo'yin tovlashni oldini oladi, mavjud resurslardan samarali foydalanishni va korxonalarning foydali ishlashini rag'batlantiradi.

Binobarin, soliq tizimi quyidagi sabablarga ko'ra, faqat yer solig'ini yig'ish bilan qishloq xo'jaligi uchun samaraliroq bo'ladi. Birinchidan, yagona yer solig'ini to'lash orqali qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari o'zlarining moliyaviy manfaatdorligini tahmin qilishlari mumkin. Ushbu soliqqa tortish tizimi yer egalari va ijarachilarni yerning maqbul hajmiga ega bo'lishga va undan samarali foydalanishga undaydi. Boshqa tomondan, yerdan samarali foydalanish uning egalarini tuproq unumdorligini oshirishga undaydi, bu esa pirovardida faoliyat iqtisodiy samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Umuman olganda, yerdan foydalanganlik uchun haq to'lash va shu asosda yangi soliq mexanizmini yaratish bozor munosabatlarini shakllantirish va iqtisodiyotni raqamlashtirish bosqichida juda dolzarb vazifaga aylanib bormoqda, uni hal qilish orqali esa qishloq ishlab chiqaruvchilari iqtisodiyotini barqarorlashtirishdagi muhim rolini yanada oshirish mumkin.

Natijada yer solig'i hisobidan har bir hududda yer tuzish, yer kadastrini yuritish, yerlarni muhofaza qilish va unumdorligini oshirish, yangi sug'oriladigan yerlarni o'zlashtirish, shuningdek, hududni muhandislik va ijtimoiy qayta qurish bo'yicha o'ta zarur chora-tadbirlar amalga oshirish imkoniyatlari kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullayev A. Qishloq xo'jaligida boshqaruv hisobining uslubiy va tashkiliy jihatlarini takomillashtirish. – Monografiya. "Omadbek print number one" Andijon. 2025 -276 b.
2. Абдуллаев А. Информационное обеспечение управления сельскохозяйственным производством республики Узбекистан: Автореф. дисс. д-ра экон. наук.-1996, 38 стр.
3. Абдурасулова А. Все налоги взаимосвязаны./ Журнал налогоплательщика - №10, 1996,- с.5.
4. Буздалов И.Н. Земельная реформа и рынок./ Вестник сельскохозяйственной науки. №6, 1991.- с.10-17.
5. Латипов А. Проблемы организации дехканских хозяйств и земельное налогообложение./ Журнал налогоплательщика.-№4; 1996.- с.28.
6. Олимжонов О.О. Финансовое регулирование АПК в условиях рынка.-СПб: Изд-во СПбУЭФ, 1992.- 173с.
7. Румак Е.Х. Управленческий учет в сельскохозяйственных предприятиях.-К.: Урожай, 1994.-120с.
8. Сагайдак А.Э. Земельный налог в сельском хозяйстве.- М.: Колос, 1992.-126с.
9. Суханов Н. Земельная рента и принципы земельного обложения.- Петроград, Госиздат, 1922- 132с.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
